

PREDAVANJE

„Kanonizacija kardinala Stepinca iz vatikanske perspektive“

Filip Vučak

veleposlanik Republike Hrvatske
pri Svetoj Stolici od 2011. do 2015.

Katoličko sveučilište – Zagreb, 21. travnja 2016.

Uvod

Danas vam želi govoriti o zastoju u kanonizaciji bl. Kardinala Alojzija Stepinca prije svega kao hrvatski diplomat koji je pratio posljednje dvije godine izbliza cijeli proces stekavši relativno dobar uvid u razloge odgode kanonizacije. Sve što ćete danas čuti rekonstrukcija je tih događanja i plod moje deduktivne metode i mojih vlastitih promišljanja nakon niza razgovora s gotovo svim relevantnim faktorima na katoličkoj strani: od Pape, do kardinala u Kuriji, nuncija u Beogradu i Zagrebu do hrvatskog episkopata. Ja doista smatram da se radi o unutarcrkvenom pitanju i da se država, pa onda ni njeni diplomati, ne bi trebali suviše miješati u ovo pitanje. Ali cijeli je slučaj sada ispolitiziran, i više nego prije, kako zbog aktivne uloge srbijanskih političara u aferi, tako i zbog samog tumačenja u Vatikanu uloge mješovitog povjerenstva koje bi trebalo „rasvijetliti okolnosti sukoba Hrvata i Srba tijekom Drugog svjetskog rata“. Zato i hrvatski biskupi očekuju pa i traže pomoć države a nerijetko se s crkvene strane čuju prigovori da je hrvatska diplomacija zatajila, da državne vlasti ne čine dovoljno, kao da ih se to ne tiče.

Ova neobična priča, nadamo se sa sretnim završetkom, započela je 10. veljače 2014. Toga je dana kardinal Angelo Amato, pročelnik Kongregacije za kauzu svetih, objavio da je prihvaćeno čudo koje se dogodilo po zagovoru bl. A. Stepinca pa se s razlogom očekivalo da će njegova kanonizacija vrlo brzo biti privedena kraju. I onda krajem 2014. Papa je iznenadno odlučio da se zastane sa Stepinčevom kanonizacijom, bez pravih konzultacija ne samo s hrvatskim biskupima nego i s odgovornim prelatima u Rimskoj kuriji. Ono što je još neobičnije da sada glavnu riječ ne vodi Kongregacija za kauzu svetih, pod čiju jurisdikciju spadaju postupci kanonizacije, nego Papinsko vijeće za promociju jedinstva kršćana čiji je čelnik, švicarski kardinal Kurt Koch, postao Papin izaslanik/poštar u Beogradu.

O samom zastoju kanonizacije u Rimskoj kuriji se malo znalo sve do nedavna, osim u Državnom tajništvu koje je preuzelo na sebe formiranje mješovitog povjerenstva i određivanje načina i vremena njegova rada. O tome sam se imao prilike uvjeriti i sam

prilikom oproštajnih posjeta kardinalima koji se nalaze na čelu najvažnijih vatikanskih dikasterija a koji o ovom slučaju gotovo da nisu ništa znali. Prva pisana službena vijest o tome u Vatikanu je objavljena tek 18. siječnja 2016. kada je, nakon posjeta izaslanstva Srpske pravoslavne Crkve (SPC) Papi 16. siječnja, *L'Osservatore Romano* objavio dugi članak o odnosima Katoličke crkve s pravoslavnim crkvama. I naši biskupi nisu bili baš govorljivi o ovoj temi, a mediji su samo sporadično i najčešće površno govorili o tome. Prilikom posjeta Predsjednice Republike Papi krajem svibnja 2015. javnost je upoznata da je to bila jedna od teme razgovora a nešto iscrpnije čulo se o tome tek krajem kolovoza 2015. u propovijedi kardinala Josipa Bozanića na Trsatu, te najviše početkom ove godine (posjet SPC-a Papi, posjet naših biskupa Vatikanu, izlaganja kardinala Bozanića i nuncija Alessandra d'Ericca na teološkom tjednu u Zagrebu, intervju nuncija za TV Laudato, posjet premijera Tihomira Oreškovića Vatikanu).

I. Kratki pregled postupka kanonizacije (vatikanska promemorija)

Državni tajnik Svete Stolice kardinal Pietro Parolin uputio je u travnju 2015. srpskoj i hrvatskoj strani prijedlog za formiranje mješovitog povjerenstva. Pismu je priložio promemoriju pod naslovom „Pitanje kanonizacije bl. kardinala Alojzija Stepinca u kontekstu recipročnih odnosa između Katoličke crkve i Srpske pravoslavne crkve“. U tom kratkom tekstu (2 str.) sažeto je sve što je Kongregacija za kauzu svetih učinila u postupku Stepinčeva kanonizacije.

U Katoličkoj crkvi kanonizacija je vrlo dug i složen postupak jer uključuje povijesni i teološki pristup. Svetost kandidata ne uključuje nužno njegovu nepogrešivost u političkom ili socijalnom odabiru. Tako je i Papa nedavno u jednog homiliji kazao: „*Na kršćanskom putu nema niti jednog sveca bez prošlosti niti jednog grešnika bez budućnosti*“. Kardinal Stepinac je beatificiran kao mučenik, tj. zbog svoje vjernosti Kristu i Crkvi sve do „prolijevanja krvi“. Teolozi koji su se bavili njegovim slučajem dodali su k tome i „njegov sjajan primjer kršćanskih kreposti“. Njegov život i aktivnosti bili su predmet pažljivog istraživanja povjesničara i teologa tijekom kanonskog postupka. Razmatrani su i prigovori Svetog Sinoda SPC-a.

Kongregacija za kauzu svetih tijekom postupka beatifikacije vrlo je minuciozno ispitala slučaj kandidata sa svih aspekata. Tako je od 1981. do 1983. vođen redoviti kanonski postupak o životu i krepostima Blaženika. Saslušano je 74 svjedoka, katolika i nekatolika. Nakon toga je osnovano Povjerenstvo sastavljeno od povjesničara i teologa koji su sakupili svu dokumentaciju vezanu uz njegov život i djelovanje. Onda je 1995. uveden i dodatni postupak. Preslušano je dvanaest njegovih dostupnih govora, proučeno je 126 njegovih govora pohranjenih u arhivima, među ostalim i u arhivu Komunističke partije u Zagrebu. Homilije, pastoralna i privatna pisma, dnevници, bilješke, sve to pomno su ispitali „teološki cenzori“.

Na temelju svega toga pripremljen je tzv. *Positio super Martyrio*, tj. temeljni dokument za beatifikaciju u pet velikih tomova. Ta *Pozicija* predana je teološkom povjerenstvu 1997., a kardinalskom povjerenstvu 1998. godine. Nakon njihove pozitivne preporuke iste je godine papa Ivan Pavao II. izdao Dekret o mučeništvu. Osobno ga je proglasio blaženim u Mariji Bistrici 1998. tijekom svog drugog pastoralnog pohoda Hrvatskoj.

Kako kanonizacija nije samo djelo čovjeka, nego prije svega izraz božanskog suda, za proglašenje svetim traži se jedno čudo po zagovoru blaženika. Takvo čudo, medicinski neobjašnjivo ozdravljenje, dogodilo se prije nekoliko godina. To je najprije potvrdila 21. ožujka 2013. liječnička komisija koja radi za Kongregaciju za kauzu svetih, a teološka komisija iste Kongregacije to je prihvatila 3. lipnja 2014. Čekalo se samo mišljenje kardinalske komisije i nakon toga Papin dekret kojim bi bio određen dan i mjesto kanonizacije. Ali onda je iznenada, bez pravog povoda, Državno tajništvo zatražilo od Kongregacije 24. lipnja 2014. da zastane s postupkom.

Unatoč svemu, kako je kardinal Stepinac bio često predmetom polemika pa i instrumentalizacije, u Vatikanu je odlučeno da je još jednom potrebno objektivno povijesno sagledati osobe i događaje iz prošlosti kako bi „u Božje ime, dijalog i suradnja između katolika i pravoslavaca mogli biti inspirirani Božjom milošću“, stoji u vatikanskoj promemoriji o Stepincu. Zato je predloženo stvaranje mješovite radne skupine sastavljene od katoličkih i pravoslavnih povjesničara i teologa kako bi se zajednički ispitalo odnose Hrvata i Srba tijekom Drugog svjetskog rata. To će pripomoći u „čišćenju memorije, što je temelj za poboljšanje odnose između dviju crkava“, stoji u vatikanskoj promemoriji.

I prije je bilo slučajeva odgode beatifikacije/kanonizacije, ali vrlo rijetko, ali nikada se nije pribjeglo ovakvom postupku. Poznato je da kanonizacija pape Pia XII. nailazi na velike prepreke prije svega zbog njegove uloge u Drugom svjetskom ratu, a s njim se donekle povezuje i slučaj Stepinac. Manje je poznati slučaj francuskog franjevca Leona Gustava Dehona (1843-1925.), osnivača kongregacije svećenika Svetog Srca Isusova. Postupak njegove beatifikacije zaključen je 19. travnja 2004, a trebao je biti beatificiran 25. travnja 2005. Svečanost je najprije odgođena zbog Papine smrti (2. travnja 2005.), a potom zbog naknadno pronađenih njegovih spisa uperenih protiv Židova. Iako je riječ o jednom specifičnom povijesnom razdoblju kada su u Francuskoj antisemitski osjećaji bili vrlo prisutni, iako on nije bio inspirator i promotor takvih stavova, nego nekritični oponašatelj svojih poznatih suvremenika, njegova beatifikacija je zbog toga odgođena vjerojatno *ad calendas graecas*. Ali ovaj slučaj, na koji u Vatikanu svraćaju našu pozornost, ne može se usporediti sa Stepincem jer je ispunjen glavni preduvjet njegove kanonizacije – čudesno ozdravljenje, pa je sve ostalo trebala biti samo rutina

II. Kronologija događaja

1. Amato-Papa-čudo. Na Stepinčevo 10. veljače 2014. kardinal Amato, pročelnik Kongregacije za kauzu svetih, predvodio je misu u hrvatskoj crkvi sv. Jeronima u Rimu (papa Joseph Ratzinger je to učinio 1998. kao prefekt Kongregacije za nauk vjere). Amato je u propovjedi kazao da se dogodilo čudo po zagovoru bl. Stepinca, da je to potvrdila liječnička komisija (medicinski neobjašnjivo ozdravljenje) te da je o tome prije samo dva dana izvijestio i papu Franju. Papa je bio jako sretan što se to dogodilo jer mu je slučaj Stepinca poznat još iz Buenos Airesa gdje se družio s Hrvatima i gdje postoji crkveni centar koji nosi njegovo ime. Papa je Amatu ispričao i anegdotu koju on nije znao: Stepinac je na zapisnike sa saslušanja u zatvoru često uz svoj potpis dodavao dva slova: *cf – coactus feci*, učinio pod prisilom. O tome je pisao i *L'Osservatore Romano* koji je 12. veljače 2014. objavio prilog pod naslovom „Kardinal Stepinac prema papi Franji“, sa slikom u boji kardinala Stepinca koju je napravio Jozo Kljaković, a čuva se u Zavodu sv. Jeronima u Rimu. Kardinal Amato je krajem travnja 2014. dao intervju našoj Novoj TV i kazao da će kanonizacija biti do kraja 2015. Obično ne prođe dugo vremena od prihvaćanja čuda do čina kanonizacije, najčešće nekoliko mjeseci ili jedna godina.

2. Prvo pismo patrijarha Irineja Papi. Patrijarh Irinej uputio je Papi 30. travnja 2014. dugo pismo (8 str.) u kojemu izražava čuđenje zbog najave kanonizacije Stepinca i traži da se od toga odustane jer je on kontroverzna osoba kojemu Srbi puno toga zamjeraju: smatraju da je podržavao NDH, da je nasilno prekrštavao pravoslavce, da se nije javno usprotivio rasnim zakonima, da je govorio puno protiv Srba i sl. Ovo pismo očito je unijelo dosta nemira u Vatikan, Papa ga je ozbiljno shvatio i odlučio na njega odgovoriti, za razliku od svog prethodnika Benedikta XVI. koji nije osobno odgovorio na Irinejevo slično pismo nego je u njegovo ime to učinio tadašnji državni tajnik kardinal Tarcisio Bertone, zbog čega se Irinej jako uvrijedio (izvor bivši papinski nuncij u Beogradu Orlando Antonini). Čini se da je Papa već tada naredio Državnom tajništvu da od Kongregacije za kauzu svetih zatraži zastoje u proceduri kanonizacije (dopis 24. lipnja).

3. Mamberti u Srbiji. Posjet Srbiji tadašnjeg tajnika za odnose s državama (ministra vanjskih poslova) Dominiquea Mambertija u rujnu 2014. Razgovor s patrijarhom Irinejom i predsjednikom Tomislavom Nikolićem koji su mu uručili, svatko za sebe, pismo za Papu glede Stepinca. Nakon toga počinje očito Papino kolebanje i postupno sazrijeva odluka o zajedničkom povjerenstvu. Čini se da je i srbijanska diplomacija bila aktivna pa su njihovi veleposlanici u kontaktima s nuncijima po svijetu zagovarali odgodu kanonizacije, o čemu je bio obaviješten i sam papa preko Državnog tajništva. Neki naši prelati su to naslućivali i pokušali su Papu odvratiti od tog nauma (rujan, listopada 2014). Papa je u studenom 2014. primio nuncija iz Beograda Antoninija i tada je odluka vjerojatno donesena, ali bez pravih konzultacija s Državnim tajništvom, a još manje s hrvatskim biskupima.

4. Koch u Srbiji. Kao posrednika za kontakte sa srpsko-pravoslavnom stranom Papa je izabrao švicarskog kardinala Kocha, predsjednik Papinskog vijeća za promociju

jedinstva kršćana. On je posjetio Srbiju 24. veljače 2015. Kao Franjin izaslanik uručio je patrijarhu Irineju Papin odgovor na njegovo pismo iz srpnja 2014. vezano uz kanonizaciju kardinala Stepinca. Papa je u pismu predložio osnivanje mješovitog katoličko-pravoslavnog povjerenstva koje bi „*zajednički proučilo povijest odnosa između Hrvata i Srba tijekom Drugog svjetskog rata, kako bi bolje i dublje osvjetlili osobu i ulogu bl. kardinala Stepinca, u cilju njegove kanonizacije*“. Uz pismo uručena im je i kratka promemorija o kojoj sam govorio na početku. Isti dokument, uz popratno pismo, dostavljen je početkom travnja 2015. i predsjedniku Hrvatske biskupske konferencije mons. Želimiru Puljiću.

Budući da je srpsko-pravoslavna strana pozitivno reagirala na ovu Papinu inicijativu, kardinal Koch je posjetio Srbiju drugi put 25-29. svibnja 2015. nakon što je Sveti Sinod SPC-a prihvatio Papin prijedlog o zajedničkoj radnoj skupini. Osim s patrijarhom Koch se susreo s predsjednikom Nikolićem i ministrom vanjskih poslova Dačićem. (Tada se razgovaralo i o tzv. „kulturnom ekumenizmu“, posebno glede suradnje Teološkog fakulteta u Beogradu i Lateranskog sveučilišta te suradnje s Vatikanskom bibliotekom.) Srpska pravoslavna Crkva bila je jako zadovoljna ovim Papinim potezom pa mu je patrijarh Irinej uputio još jedno pismo 10. srpnja 2015. gdje je predložio dolazak izaslanstva SPC-a u Vatikan i dogovor u vezi s imenovanjem njihovog dijela mješovitog povjerenstva. I dok ih Papa nije primio (16. siječnja 2016.) nije bilo potvrde o formiranju povjerenstva (to je na neki način bio uvjet SPC-a). I tako je izgubljeno još pola godine.

5. Hrvatski biskupi prvi put u Vatikanu. Polovicom srpnja 2015. stalno vijeće Hrvatske biskupske konferencije (Josip Bozanić, Želimir Puljić, Ivan Devčić, Marin Barišić) primio je državni tajnik kardinal Parolin i kardinal Koch radi istog predmeta, ali ne i Papa. Hrvatska biskupska konferencija (HBK) odlučila je da o tom sastanku ne obavijesti javnost koja je o tom sastanku saznala tek nakon spomenutog članka u OR 18. siječnja 2016., dakle s pola godine zadržke. Budući da su mediji samo nagađali što se događa, a novinari bili uglavnom površno upućeni i slabo informirani o tome što se događa, kardinal Bozanić je prvi puta javno progovorio o tome na Trsatu 30. kolovoza 2015. Bio je to hladan tuš za hrvatske katolike.

6. Nikolić kod Pape. Posjet srbijanskog predsjednika Nikolića Vatikanu 10. rujna 2015. potencirao je frustriranost katolika u Hrvatskoj jer mu je Papa rekao „*da mu se ne žuri s kanonizacijom Stepinca*“. Iako ga je državni tajnik Parolin malo ohladio rekavši mu da je kanonizacija završena i da je ovo samo ekumenski poklon koji ne bi trebali zloupotrijebiti, osjetio se izvjesni trijumfalizam u Srbiji, posebno u SPC-u. U Hrvatskoj sve više frustriranosti i izražavanje nezadovoljstva među klerom, vjernicima i u nekim katoličkim medijima. Izjava srbijanskog ministra Aleksandra Vulina u Hrvatskoj da je Stepinac „ustaški vikar“ kulminacija je srpske neodmjerenosti pa i provokacija.

7. Uloga Pilsela. Krajem studenog 2015. u Zagrebu na Kaptolu je održan jednodnevni međunarodni simpozij o ulozi Stepinca u Drugom svjetskom ratu. Sudjelovali su i dva povjesničara iz Srbije. (Prikazan je i vrlo zanimljiva izložba karikatura o Stepincu

koje su pedesetih godina objavljivali jugoslavenske novine, posebno zagrebački Kerempuh i beogradski Jež.) Samo nekoliko dana nakon toga patrijarh Irinej primio je hrvatskog novinara Dragu Pilsela koji ga je informirao o ovom skupu. Patrijarh je našem novinaru dao na uvid pisma koja je posljednjih godina poslao papi Franji ali i Benediktu XVI. O tome je Pilsel opširno pisao u Jutarnjem listu 2. siječnja 2016. Srpski mediji, čini se, nisu prije toga imali uvida u ta pisma i zapravo su samo prenosili pisanje hrvatskih medija. U Vatikanu su bili malo zatečeni objavom pisama i sigurno nisu presretni zbog toga, ali o tome su doznali preko naših, a ne svojih diplomata. Ali u Vatikanu su ionako već navikli da im cure i važniji dokumenti u javnost.

8. Srpski episkopi kod Pape. Papa je primio izaslanstvo SPC-a 16. siječnja 2016. (Amfilohije, Irinej, veleposlanik Darko Tanasković) koji su predložili sastav svog dijela povjerenstva (njih trojica te Porfirije i Jovan slavonski). Srpska strana je prijem kod Pape postavila kao uvjet formiranja komisije. Uz Papu primio ih kardinal Koch, koji je bio s njima i kod Pape, a dva dana bili su gosti u Vatikanu i spavali su pod istim krovom s Papom, u domu, sv. Marte. Predstavljeni su i službeno na liturgiji u bazilici sv. Petru te su dali intervju vatikanskoj TV. Vratili se jako zadovoljni s uvjerenjem da je kanonizacija odgođena za dulje vrijeme, barem za jednu generaciju. Ali samo dva dana nakon tog posjeta *L'Osservatore Romano* je objavio jedan vrlo zanimljiv članak u kojemu se prvi puta javno govori o tom problemu. Obično se kaže da je svaki tekst u *L'Osservatoru Romanu* službeni stav Svete Stolice, s čime se ja ne bih složio, ali je činjenica da je poruka vrlo znakovita i da se prvi puta izriječom kaže da su proces kanonizacije i rad mješovitog povjerenstva samo uvjetno povezani, što opet ne znači da će do kanonizacije doći dok traje rad povjerenstva.

Citat uz članak: *„Doista, uzajamne rane u odnosima između Hrvata katolika i Srba pravoslavaca čine neophodnim ponovno zajedničko čitanje povijesti na najobjektivniji mogući način. Takvo čitanje čini se osobito važnim s obzirom na ulogu koju je tijekom Drugog svjetskog rata igrao bl. Alojzije Stepinac. Ta mješovita skupina radila bi pod pokroviteljstvom Svete Stolice u vrlo ograničenom vremenu. Njen mandat nije uplitanje u sam proces kanonizacije - jer je to interna stvar svake crkve - već doprinos pročišćenju memorije, a što je jako potrebno za pomirbu među crkvama i narodima“.* (OR 18-19. siječnja 2016). Iz svega se da zaključiti da je slučaj Stepinac još jednom ispolitiziran, ali ovaj puta i internacionaliziran jer je SPC o svemu informirala druge pravoslavne crkve. Zahvaljujući svemu tome u Rimskoj kuriji su konačno mogli saznati nešto više o zastoju u kanonizaciji bl. Stepinca.

9. Reakcije u Hrvatskoj, Bozanić, nuncij. Koliko su ovi vatikansko-srpski kontakti ostavili traga u Crkvi u Hrvatskoj vidi se iz vrlo dramatičnog govora koji je kardinal Bozanić održao na teološkom-pastoralnom tjednu u Zagrebu 26. siječnja 2016. Bozanić tvrdi da su on i hrvatski biskupi učinili sve što su mogli i da si nemaju što predbacivati. Izrazio je očekivanja da će se *„hrvatska država, zbog sadašnjosti i budućnosti same države, preko svojih institucija sustavnije posvetiti rasvjetljavanju cjelovite istine iz tog teškog razdoblja naše povijesti“.* Isto tako ističe da posljednja nastojanja nisu dovela do

poboljšanja nego do pogoršanja odnosa među crkvama. „Hrvatski je puk osjetio neku vrstu nepravde, zadiranja u ono što je najsvetije“, što biskupi i svećenici itekako osjećaju. Ali on poziva svećenike i vjernike da i dalje vjeruju Papi, da ostanu s njim u zajedništvu i da prema njemu gaje iskrenu ljubav.

Ulje na ovu emotivnu vatru dolio je i nuncij d'Ericco koji je na istom skupu istog dana rekao da je s Papom razgovarao vrlo dugo o ovoj temi 17. prosinca 2015. i da Papa poručuje kako „*on nema ništa ni protiv Stepinčeve svetosti ni protiv hrvatskog naroda*“. Nuncij je također kazao da ga je iznenadilo koliko je Papa dobro upućen u reakcije na koje je u Hrvatskoj naišla njegova inicijativa. Papa mu je rekao da se našao u situaciji gdje bi kanonizacija mogla izazvati nove napetosti između dvije crkve i dva naroda pa je učinio ekumensku gestu. Radna skupina neće raspravljati o Stepinčevoj svetosti već će imati informativnu ulogu o svemu što je učinjeno. Papa je svjestan koliko je to za hrvatski narod teško, ali je uvjeren da će to doprinijeti punom pomirenju između dva naroda, rekao je nuncij.

10. Nuncij na TV Laudato. Nuncij d'Ericco dao je 12. veljače 2016. dugi intervju katoličkoj TV Laudato u kojem vrlo detaljno prepričao svoj razgovor s Papom od 17. prosinca 2015. Njega se dojmila dobra informiranost Pape o reakcijama u Hrvatskoj na njegovu odluku, jasnoća slike koju ima o tom pitanju i vizija u rješavanju tog pitanja (nema posebne strategije jer to nije političke naravi). On nema nikakve dvojbe o Stepinčevoj svetosti i mogao bi odmah potpisati dekret o kanonizaciji. Ali to bi stvorilo nove napetosti sa SPC-om kojoj treba predstaviti posao koji je Kongregacija za kauzu svetih temeljito obavila u mirnom ozračju jer to može biti put potpunog pomirenja. Treba promijeniti mentalitet zatvorene Crkve koja se ne brine o onome što bi drugi mogli prigovoriti. Treba se suočiti s drukčijima i ući s njima u dijalog, a ne ostati zatvoreni u našim parametrima. Izići iz naših okvira i poći prema svima – a u tome povlašteno mjesto imaju odijeljena braća. Crkva treba biti otvorena, kazao je nuncij.

Mješovito povjerenstvo neće proučavati svetost kardinala Stepinca, to je unutarnje pitanje Katoličke crkve. Ona mora sagledat okolnosti s kojima se kardinal suočavao u tom vremenu i koje su mogle utjecati na neke aspekte njegove osobnosti ili njegovih intervencija. Nije moguće s današnjeg aspekta tumačiti događaje od prije 70 godina. Povjerenstvo ima informativni cilj, želi se podijeliti povijesni rad koje je učinjen u prošlim godinama, zaključio je nuncij.

11. Ekumenski susret na Kubi. Susret pape Franje s patrijarhom Ruske pravoslavne crkve Kirilom na Kubi 12. veljače 2016. prvorazredni je događaj, iako ne neočekivan. Slučaj Stepinca ne bi trebalo stavljati u ovaj kontekst iako je Papina spremnost da pokaže razumijevanje za srpsko-pravoslavne argumente mogla igrati određenu ulogu, više kao opći znak popuštanja napetosti nego kao pojedinačni slučaj. I dok beogradska *Politika* piše da je kanonizacija Stepinca „prvorazredno političko pitanje“, sam ruski mitropolit Hilarion, koji je jedan o najzaslužnijih za organizaciju ovog ekumenskog susreta, u intervju *Politici* kaže da je lijepo što je Papa pokazao otvorenost

ali da je to ipak stvar Katoličke crkve na koji pravoslavna crkva ne može bitno utjecati. Ali ostaje ipak činjenica da to više nije stvar samo SPC-a jer su se i druge pravoslavne crkve u to uključile.

12. Hrvatski biskupi drugi put u Vatikanu. Stalno vijeće HBK (Puljić, Bozanić, Kutleša, Hranić) sastalo se s papom Franjom i s državnim tajnikom Parolinom 4. ožujka 2016. a dan kasnije s kardinalom Kochom. Glavna tema ovih dugih razgovora bila je uglavnom kanonizacija kardinala Stepinca. Stalno vijeće je Papi predalo popis članova hrvatskog mješovitog povjerenstva u kojemu su uz tri biskupa (J. Bozanić, Antun Škvorčević, Ratko Perić) i dva stručnjaka laika s ovog Sveučilišta (Mario Jareb, Jure Krišto). Svi susreti su prošli u pozitivnom ozračju. Hrvatska strana je suglasna s radom povjerenstva ali bi željela da njegovo djelovanje započne što prije (po mogućnosti prije ljeta) i da traje što kraće (godinu-dvije). Čini se da se s time načelno slaže i Sveta Stolica jer je u Vatikanu zbog svega ipak stvorena nelagodna atmosfera pa se traži brz i častan izlaz. Očekuje se imenovanje predstavnika Svete Stolice koji bi trebao koordinirati rad povjerenstva. Veseli posebno činjenica da je Državno tajništvo preuzelo inicijativu i da je kardinal Parolin, koji dobro razumije situaciju i sve implikacije odgode kanonizacije, odlučan privesti kraju ovu nesvakidašnju priču koja je unijela dosta nelagode, nerazumijevanja pa i oštih riječi u Crkvi u Hrvatskoj.

O ovom posjetu govorio je na nedavnom proljetnom zasjedanju HBK mons. Hranić. On je ponovio više-manje poznate činjenice ali je također istaknuo da „sama kanonizacija ne ovisi o radu komisije“ što je vjerojatno istinito, ali se u tom slučaju postavlja pitanje svrhe njena osnutka.

13. Hrvatski premijer Orešković kod Pape. Nakon posjeta Vatikanu ministra vanjskih i europskih poslova Mire Kovača krajem veljače 2016. koji je s mons. Paulom Richardom Galagherom, vatikanskim ministrom vanjskih poslova, razgovarao i o Stepincu, Predsjednik Vlade T. Orešković susreo se s 7. travnja 2016. s papom Franjom i državnim tajnikom Parolinom. Ovoga puta i službeni vatikanski izvori u priopćenju su potvrdili da je „*bilo je riječi i o važnosti koju hrvatski vjernici pridaju liku blaženog Alojzija Stepinca kao i o položaju hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini*“. To je prvi put da je s vatikanske strane navedeno da se prilikom državnog posjeta dotakla i ta tema, što nije loš znak. Sam Orešković je pokazao optimizam glede brzine postupka istakavši da je „kardinal Stepinac dio našeg identiteta“ te da će hrvatski narod patiti, kao što je patio i kardinal Stepinac, ako cijeli postupak bude dugo trajao. Državni tajnik Parolin je potvrdio da će se povjerenstvo prvi puta sastati prije ljeta, ali nije najavio nikakav rok trajanja njegova rada pa spekulacije o jednogodišnjem djelovanju treba uzeti s rezervom.

Nakon ovog posjeta, kao i posjeta Predsjednice Republike Kolinde Grabar-Kitarović Vatikanu krajem svibnja 2015., koja je također s Papom i državnim tajnikom Parolinom razgovarala o ovoj temi (kada još nije bile posve jasno kako će izgledati mješovito povjerenstvo), može se reći da su se i hrvatske vlasti aktivno uključile u

Stepinčevu kanonizaciju, što je bila i želja hrvatskih biskupa. Koliko je to posve opravdano, i ne treba li to raditi diskretnije i mudrije, to je drugo pitanje.

III. Pravi razlozi zastoja i mogući ishodi

Do zastoja u postupku kanonizacije dolazi barem zbog dva razloga. Papa želi iskoristiti povijesnu priliku i udariti temelje konačnog pomirenje između katolika i svih pravoslavaca zbog čega je spreman učiniti i poneki ustupak. To pokazuje i susret Pape i Kirila na Kubi 12. veljače 2016. Sada je lakše ostvarljiv i njegov susret sa srpskim patrijarhom Irinejom i posjet Srbiji koji je, čini se, bio u planu već ove godine ali je odgođen. Papa Franjo je već dokazao da je spreman na velike rizike. Ako se naknadno pokaže da je pristanak na zastoj u kanonizaciji Stepinca bar malo pridonio približavanju i pomirenju s pravoslavicima, onda bi se ta žrtva, s vatikanskog aspekta, mogla opravdati.

Poznato je da je ekumenizam jedan od Franjinih prioriteta i da on ne želi bilo kojom odlukom naškoditi ionako krhkom ekumenskom procesu. Stoga njegovu odluku o zastoju Stepinčeve kanonizacije treba staviti u dugoročni Franjin geovjerski kontekst. Ovakva odluka mogla bi imati dalekosežne posljedice jer predstavlja presedan, ali Papa je očito htio iskoristiti ovu priliku kako se nesporazumi između katolika i pravoslavaca ne bi dodatno produbili. Isto tako, jako mu je stalo da hrvatski svetac, kojih ionako nema puno, ne bude osporavan od druge kršćanske crkve. Papin ulog je doista velik, jer ne događa se svaki dan da katolička Crkva „traži razumijevanje“ sestrinske Crkve za proglašenje svojih svetaca. Ali Franjo je u osjetljivim stvarima već više puta pokazao hrabrost koja se u konačnici, barem na kraći rok, pokazala ispravnim odabirom.

Papa vjeruje da će SPC znati cijeniti njegovu velikodušnu ponudu i da neće zloupotrijebiti njegovo povjerenje. Kardinal Koch tako vjeruje da bi do rezultata moglo doći za nekoliko godina, ne dulje od pet. Priznaje da je riječ o neobičnom postupku, bez presedana u dosadašnjim odnosima s drugim kršćanskim crkvama. Katkad se u sličnim postupcima uvažavalo mišljenja židovskih zajednica, ali nikada se nije pribjeglo formiranju mješovitog povjerenstva za pitanja koja se tiču samo Katoličke crkve. Međutim, pravoslavne crkve, posebno ruska, postavljaju ponekad nemoguće zahtjeve i krše kanonska pravila. Katolička crkva nikada ne pribjegava reciprocitetu jer joj je iskreno stalo do ostvarenja istinskog ekumenizma. Zato će Papa biti jako razočaran ako SPC zloupotrijebi njegovu velikodušnu inicijativu, kaže kardinal Koch.

Postoji 14 autokefalnih pravoslavnih crkava, od toga su pet slavenskih: ruski, srpski, poljski, bugarski, češko-slovački patrijarhat, ali obuhvaćaju dvije trećine svih pravoslavaca na svijetu zbog čega imaju tako veliku težinu. Odnosi Vatikana i tih crkava su bremeniti ali više zbog psiholoških nego zbog teoloških razloga. Zato se ulaže puno truda u „čišćenje memorije“ i u razvoj „kulturnog ekumenizma“ (upoznavanje tradicije, kulturna razmjena). Zahvaljujući sličnom ponovnom zajedničkom čitanju povijesti bila je moguća pomirba između pape Pavla VI. i ekumenskog patrijarha Atanagore 1965. i

uzajamno skidanje ekskomunikacija iz 1054. Sličan je primjer i češke komisije Husovski koja je 1990-ih godina ponovno čitala tešku povijest odnosa između katolika i husita.)

Katolička crkva je univerzalna, ona je prema Evanđelju iznad nacija, političkih uređenja i ideologija. Stoga današnja Crkva zazire od uskogrudnosti, od isticanja samo vlastitog mučeništva, kao i od pretjeranog busanja u prsa. Zato je u isticanju Stepinčevih zasluga i svetosti treba biti vrlo razborit jer će on postati prije svega svecem Katoličke crkve, a tek onda hrvatskim svecem. Postupak kanonizacije u načelu je isključivo crkveno pitanje i svako neprimjereno miješanje politike u taj postupak, posebno ako se radi o „osjetljivom“ kandidatu, može samo odmoći. Stoga pretjerano isticanje kardinala Stepinca kao simbola hrvatskog otpora komunizmu čija će kanonizacija skinuti ljagu s hrvatskog naroda, u postojećim okolnostima u Vatikanu možda i nije najsretniji (politički) argument. Ovo više nije vrijeme poljskog Pape, a na čelu Crkve nalazi se papa koji nema ni posredno iskustvo nacizma ni komunizma, a bogme ni Europe.

Rimska kurija je jedan vrlo čudan i heterogen amalgam prelata iz cijeloga svijeta, ali još uvijek s talijanskom dominacijom. Ona je sastavljena ipak samo od ljudi od ovoga svijeta čiji su okviri djelovanja često „zadani“, jer su katkad i oni u službi „drugih“ interesa pa sve to treba imati na umu kada se tako zdušno radi na kanonizaciji zagrebačkog nadbiskupa. Nije li sam Stepinac, uostalom, djelomice nastradao i zbog toga što je odbio „državno“ svrstavanje svoje mjesne Crkve znajući da je njegova Crkva jedna i jedina, s Papom na čelu. Zato unatoč iznenađenju, a vjerojatno i gorkom okusu kod katolika u Hrvatskoj, treba biti strpljiv iako se iz naše perspektive vjerojatno mogu nazrijeti rezultati rada mješovitog povjerenstva.

U Državnom tajništvu mi je svojedobno rečeno da pitanje Stepinca ne opterećuje samo današnju Hrvatsku nego donekle i Vatikan jer određeni krugovi (?) smatraju da je Stepinac tijekom Drugog svjetskog rata imao u svemu apsolutnu podršku Vatikana, pa ljaga na Stepincu znači istodobno i optužbu za Svetu Stolicu. Stoga bi se jednom za svagda htjelo tim nagađanjima stati na kraj. Kako optužbe dolaze najviše iz Srbije, Papa je odlučio pružiti (posljednju) mogućnost Srpskoj pravoslavnoj Crkvi da odustane od opstrukcije, ne znajući vjerojatno kolika je sprega crkve i politike u Srbiji.

Tako je srbijanski ministar Vulin tijekom posjeta Hrvatskoj krajem 2015. nazvao kardinala Stepinca „ustaškim vikarom“ a prije samo nekoliko dana patrijarh Irinej, ako je vjerovati beogradskom „Kuriru“ kaže „da nije toliko stvar o samom Stepincu koliko o crkvi koja može i takve ličnosti proglasiti nečim višim od običnih zlikovaca. To će biti ogroman skandal“, zaključio je patrijarh. Nadajmo se da tijekom zasjedanja Svetog Sinoda pravoslavnih crkava na Kreti u lipnju o. g. Stepinac neće biti spomenut, u što baš nisam siguran.

Odgodom Stepinčeve kanonizacije i osnutkom mješovitog povjerenstva ovaj se slučaj ispolitizirao i internacionalizirao, zaslugom prije svega SPC-a, pa ne bi bilo čudno da se pojave i dodatni oponenti. Tako je prije nekoliko dana direktor jeruzalemskog centra „Simon Wiesenthal“ Efraim Zuroff, u kontekstu naših nesuglasica oko komemoracije u

Jasenovcu, izjavio kako bi proglašenja svetim kardinala Alojzija Stepinca "samo pomoglo onima koji žele iskriviti sliku o Drugom svjetskom ratu i Holokaustu. Takva osoba ne zaslužuje biti kanonizirana. Netko tko je bio mentor ili svećenik Ante Pavelića ne može biti svetac. Kako netko može biti svećenik čovjeku koji je počinio masovna ubojstva i onda biti proglašen svecem? To je apsurdno", kazao je Zuroff. Isto tako, mi zaboravljamo da se i u Hrvatskoj jedan određeni, ne baš mali dio građana ne veseli Stepinčevoj kanonizaciji što je razvidno i u dijelu naših medija. U Vatikanu su postali toga svjesni tek u novije vrijeme.

Zaključak

I prilikom proglašenja prvog hrvatskog sveca sv. Nikole Tavelića također sve nije išlo glatko, a i trajalo je jako dugo. Postupak je pokrenuo zagrebački nadbiskup Stepinac 1939., a kanoniziran je tek 21. lipnja 1970. Razlog odugovlačenja je bio donekle i politički. O tome govori velečasni Fabijan Veraja u svojoj knjizi „Putovima providnosti“ (Rim, 2013). On je dugo godina radio u Kongregaciji za kauzu svetih i bio je dobro upućen u zakulisne igre. Završni čin Tavelićeve kanonizacije odvijao se krajem 1960-ih godina kada je Vatikan provodio svoju poznatu *Ostpolitik*, otvaranje prema Istoku i komunističkim zemljama. Tada su normalizirani odnosi i s Jugoslavijom, potpisan je konkordat, a Tito je posjetio papu Pavla VI. Zbog svega toga u Vatikanu je došlo do zastoja u kanonizaciji bl. Nikole Tavelića. Citat iz Verajine knjige:

„Sve se to odvijalo u vrijeme Ostpolitik, kada su, u pregovorima između Svete Stolice i Beograda, jugoslavenske vlasti nastojale utjecati i na neke unutarcrkvene odluke Svete Stolice. Budući da je politika režima bila impostirana na integralnom jugoslavenstvu, i samo spominjanje hrvatskog imena u stranom svijetu bilo joj je zazorno. Uostalom, sama Sveta Stolica, da ne bi „izazivala“ reakciju Beograda, još od imenovanja nadbiskupa Stepinca kardinalom izbjegavala je u javnosti hrvatsko ime, pa se ono nije moglo pojaviti ni na stranicama vatikanskog dnevnika L'Osservatore Romano. A kanonizacija Hrvata Nikole Tavelića nije moglo proći, a da svijetom ne prođe barem hrvatsko ime. Tako je pitanje kanonizacije za beogradski režim bilo političko pitanje, pa je u ozračju tadašnje Ostpolitik bilo kao takvo viđeno i u Državnom tajništvu“. Svaki je komentar suvišan!

Mi smo katkad skloni dramtiziranju jer nam je cijela povijest bila dramatična. Isto tako skloni smo preuveličavanju jer sebe često precjenjujemo i vidimo se tamo gdje zapravo nismo. Tako je, čini mi se, i s ovim slučajem. Sada se traže krivci na vatikanskoj, srpskoj ili našoj crkvenoj strani. Govori se o moćnoj srbijanskoj diplomaciji, o srpskom lobiju u Vatikanu, o zatajenju i nezainteresiranosti naših nadležnih državnih institucija. U svemu vjerojatno ima zrnce istine, ali svesti cijeli slučaj na politiku izlišno je i opasno. Kanonizacija je sveti čin, a to znači da bi svi katolici u tom činu trebali prepoznati božansku volju, ostvarila se ona godinu prije ili kasnije.

Papa možda i nije, s našeg gledišta, izabrao najsretniji način pomirenja dviju crkava i možda se i sam na kraju iznenadi rezultatom rada mješovitog povjerenstva, ako ga uopće

bude. Postoji mogućnost da ga se i instrumentalizira i da se odnosi dvaju naroda i dviju crkava pokvare, a ne poprave, što je već rekao kardinal Bozanić. Ali možda se i mi iznenadimo učinku Franjine karizme među pravoslavicima. Mi bismo trebali biti veći realisti i prihvatiti da je Hrvatska mala katolička zemlja koja u Vatikanu nema takav utjecaj i ugled kao što smo dugo vjerovali. Razlozi za to nisu od jučer, ne ovise samo o nama, niti kratkoročno na to možemo ozbiljnije utjecati. Što pak ne znači da na tome ne moramo uporno i kontinuirano raditi, s državne i crkvene strane.

„Svaki prosvijećeni i krjepostan čovjek, svetac je bez obzira kojoj crkvi pripada. On je utjeha i duhovna potpora svakom čovjeku. Tako ga doživljam osobno i za sebe. To se jednostavno tiče svih. Jer svetac je univerzalni čovjek. On je svetac Božji, nadilazi granice prostora i vremena, nacionalne i državne granice, kao i svake druge, jer pripadajući Kristu, pripada svim ljudima. On je jednako volio sve ljude i prema tome univerzalni je čovjek koji pripada svim ljudima. A na nama je da to prihvatimo koliko možemo“. Ovako je prije samo nekoliko dana govorio mitropolit Porfirije o sv. Leopoldu Mandiću (*Večernji list*, 14. travnja 2016.). Možda Providnost uredi da slične riječi iz SPC-a čujemo uskoro i o svetom Alojziju Stepincu.